

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XI. De exemplis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

sint, nisi & animi quædam ingenita natura, & studio exercitata velocitas, recta nos ad ea quæ conveniunt causâ, ferant. ¹ Nam ut cantus vocis plurimum juvat sociata nervorum concordia, si tamen tardior manus, nisi inspectis dimensisque singulis quibus quæque vox fidibus jungenda sit: dubitet, potius fuerit esse contentum eo quod simplex canendi natura tulerit: ita huiusmodi præceptis debet quidem aptata esse & citharæ modo intenta ratio doctrinæ: sed hoc exercitatione multa consequendum, ut quemadmodum illorum artificum, etiam si alio spectent, manus tamen ipsa consuetudine ad graves, acutos, mediosque horum ² sonos fertur: sic oratoris cogitationem nihil moretur hæc varietas argumentorum & copia, sed quasi offerat se, & occurrat: & ut literæ syllabæque scribentium cogitationem non exigunt, sic rationes sponte quadam sequantur.

¹ Nam ut cantus vocis.] Sic olim faciebant citharædi. nam & citharam pulsabant & accinebant. at citharistæ duntaxat citharam pulsant, non etiam accinunt. Idem.

² Sonos graves.] Hypatæ & parhypatæ gravem efficiunt sonum in cithara & lyra, nete & paranete acutum, mese & paranese & lichanos medium. Idem.

C A P. XI.

De exemplis.

II. **T**ertium genus ex iis quæ extrinsecus adducuntur in causam, Græci vocant ὁμοειδισμῶς, quo nomine & generaliter usi sunt in omni similium appositione, & ¹ specialiter

Exemplum à Fabio latius accipitur. Nam & similitudinem complectitur, & id quod speciali nomine exemplum nuncupamus. porro exempla Fabius separavit ab argumentis, qui non tam sunt argumenta quam argumentationes. unde Græci argumentationem partiuntur in syllogismum, enthymema, inductionem, & exemplum. Idem.

¹ Specialiter.] Nam exemplum species

est similitudinis, ut testatur Cic. in Top. Exempla enim idem efficiunt quod similia, nec quicquam interest nisi quod hæc sumuntur à factis cum auctoritate. Ut, quemadmodum equum si exerceas, paulatim redditur ad ferendos summos labores tolerabilior: ita corpus hominis si per gradus assuescat maioribus, tolerat quæ alius non auderet attingere: simile est. Exemplum erit, Milo Crotoniæ qui

cialiter in iis quæ rerum gestarum auctoritate nituntur. Nostri fere *similitudinem* vocare maluerunt, quod ab illis ¹ *Παρομοίη* dicitur: hoc alterum, *exemplum*: quanquam & hoc simile est: & illud, exemplum. Nos quo facilius propositum explicemus, utrumque *ὑπόδειγμα* esse credamus, & ipsi appellemus *exemplum*. ² Nec vereor ne videar repugnare Ciceroni, qui *collationem* separat ab *exemplo*. ³ Nam idem omnem argumentationem dividit in duas partes, *inductionem* & *rationem*, ut plerique Græcorum in *ὑπόδειγμα* & *ἐπιχειρήματα*: dixeruntque *ὑπόδειγμα ῥητορικὴν ἐπιτηγώνην*. ⁴ Nam illa qua plurimum Socrates est usus, hanc habuit viam, ut cum plura interrogasset quæ fateri adversario necesse esset, novissime id de quo quærebatur, inferret, cui simile concessisset. Id est *inductio*. ⁵ Hoc in oratione fieri non potest: sed quod illic interrogatur, hic fere sumitur. Sit igitur illa interrogatio talis, *quod est pomum generosissimum? nonne quod optimum?* concederetur. ⁶ *Quid equus? qui generosissimus:*

nonne

qui singulis diebus ad aliquot stadia gestando vitulum, eundem post taurum factum ad tantundem spaciū facile gestavit. Vide Erasmi in Eccles. & Rod. Agricolam. *Idem*.

¹ *Παρομοίη*] *Parabola* comparatio est qualitati similis. est etiam nunquam *sermo enigmaticus*, latentem habens utilitatem. primo modo latinis dicitur *similitudo*, estque prior species *paradigmatis*, dicta quod alteri *ὑπόδειγμα* (hoc est *assimilatur*, & quasi umbra pravium veritatis est, inquit Hieronymus ad *Algasiam* *quæst.* 6. *Idem*.

² *Nec vereor.*] Cic. in *lib. de Inventione* comparabilia ponit in *collatione*, exemplo, & imagine, atque ita *collationem* ab *exemplo* separat: se tamen Ciceroni non refragari ostendit Fabius. *Idem*

³ *Nam idem.*] Eodem *lib. de Inventione*. Ut enim *dialectici argumentationem* omnem dividere solent in *sylogismum* & *inductionem*, ita quoque *rhetores* in *epicherema* & *exemplum*. ac certe *epicherema* respondet *sylogismo*, *paradigma*

autem *inductioni*, ut testatur Arist. primo cap. *posteriorum analyticorum*. Fab. autem superiori cap. *de epicherematibus* egit, nunc *de exemplis*: atque ita Ciceronis divisionem sequitur. *Idem*.

⁴ *Nam illa qua.*] Tres ponuntur à Suida *inductionis* species: *dialectica*, quæ ex enumeratione singularum colligit universale: *oratoria*, quæ multarum similitudinum appositione conficit quod vult: *Socratica*, quæ similitum interrogatione rei similis tandem elicit confessionem. duæ posteriores pertinent ad *exemplum*. *Idem*.

⁵ *Hoc in ratiocinatione fieri non potest.*] Sunt qui impense laborarunt, sed frustra, ut *inductionem* ad *sylogismum* redigerent: ceterum Fabius hoc in loco satis indicat hoc fieri non posse: tum quia *inductio* progreditur à singularibus ad universalia, contra vero *sylogismus*: tum quia in *inductione* ferè utimur *interrogatione*, quod in *sylogismo* non licet. *Idem*. *Oratione.*] Alii, *ratiocinatione*.

⁶ *Quid equus? qui generosissimus.*] Juvenal.

Bb 4

nonne qui optimus? & plura in eundem modum. Deinde, cuius rei gratia rogatum est, *quid homo? nonne is generosissimus, qui optimus?* fatendum erit. Hoc in testium interrogatione valet plurimum, in oratione perpetua dissimile est. etenim sibi ipse respondet orator. *Quod pomum generosissimum? puto quod optimum: & equus, qui velocissimus:* ita hominum, non qui claritate nascendi, sed qui virtute maxime excellet. Omnia igitur ex hoc genere sumpta necesse est aut similia esse, aut dissimilia, aut contraria. ¹ Similitudo assumitur interim & ad orationis ornatum, sed illa cum res exiget: nunc ea quæ ad probationem pertinent, exequar. Potentissimum autem est inter ea quæ sunt hujus generis, quod proprie vocamus *exemplum*, id est rei gestæ, ² aut ut gestæ, utilis ad ³ persuadendum id quod intenderis, commemoratio. Intuendum igitur, totum simile sit, an ex parte: ut aut omnia ex eo sumamus, aut quæ utilia erunt. Simile est, *Jure occisus est Saturninus, sicut Gracchi.* Dissimile, *Brutus occidit liberos proditorem molientes,* ⁴ *Manlius virtutem filii morte multavit.* Contrarium, ⁵ *Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit, Verres eadem sociis abstulit.* ⁶ Et probandorum & culpandorum ex his confirmatio eodem

venal. Quis generosa putat nisi fortia? nempe volucrum Sic laudamus equum.

¹ Dissimilitudo assumitur.] Similitudo legendum hoc loco videtur. nam Fab. lib. 8. duo facit similitudinis genera, alterum quod ad illustrationem orationisque ornamentum pertineat: alterum quod ad probationem. Prior ornatui subjicitur, posterior ad confirmationem spectat, de qua hoc loco agit. Idem. Similitudo.] Alii, Dissimilitudo.

² Aut ut gestæ.] Hanc addit particulam propter exempla fabulosa & poetica, quæ per fictionem fiunt: de quibus egit cap. de argumentis, & post etiam ager. Vel ideo hoc addit, ut significet non semper exemplum verum esse, sed interdum verisimile tantum. Turneb.

³ Persuadendum.] Alii, suadendum.

⁴ Manlius virtutem.] Manlius Torquatus consul filium adolescentem fortissimum, quod extra ordinem absque consulis imperio cum hoste manum conseruisset, cum alioqui victoriam reportasset, securi percussit. Bruti historia nota ex 2. lib. Livii ab urb. cond. Turneb.

⁵ Marcellus.] Exemplum sumptum ex sexta Verrina Cic. Puzna, inquit, erat Agathoclis regis in tabulis picta præclari, &c. quæ seq. Idem.

⁶ Et probandorum.] Significat exempla locum habere in genere demonstrativo, sicque ut in judiciali duci à simili, dissimili, & contrario. addit etiam locum habere in deliberationibus quæ de futuro sunt. Idem.

† Diony-

dem gradus habet. Etiam in iis quæ futura dicemus, uti lis similitum admonitio est: ut si quis dicens, ¹ *Dionysium idcirco petere custodes salutis suæ, ut eorum adjutus armis tyrannidem occupet*: hoc referat exemplum, eadem ratione ² *Pisistratum ad dominationem pervenisse*. Sed ut sunt exempla interim tota similia, ut hoc proximum: sic interim ex majoribus ad minora, ex minoribus ad majora ducuntur. Si propter matrimonia violata ³ *urbes everse sunt, quid fieri adultero par est?* ⁴ *Tibicines cum ab urbe discessissent publice revocati sunt: quanto magis* ⁵ *principes civitatis viri, & bene de republica meriti, cum invidiæ cesserint, ab exilio reducendi?* Ad exhortationem vero præcipue valent imparia. Admirabilior in fœmina quam in viro ⁶ *virtus*. Quare si ad fortiter faciendum accendatur aliquis, non tantum afferent momenti Horatius & Torquatus, ⁷ *quantum illa mulier cujus manu Pyrrhus est interfectus: & ad moriendum non tam Cato & Scipio quam Lucretia*: quod ipsum est ex minoribus ad majora. Singula igitur horum generum ex Cicerone (nam unde potius?) exempla ponamus. Simile est hoc pro Muræna, ⁸ *Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patriciis, altero improbiſſimo atque audaciſſimo, altero modestiſſimo*

¹ *Dionysium.*] Patrem intelligi puto, qui perpetui imperii cupidissimus fuit usque ad crudelitatem. Idem. *Dionysium.*] Arist. 1. Rhet. Justin. 1. 11.

² *Pisistratum.*] *Pisistratus* multis vulneribus corpori illatis lætica delatus est in forum, conquestusque est sibi illata ab inimicis: impetratisque à populo corporis custodibus, tyrannidem occupavit. Simile refert de M. Antonio Cic. in *Philip.* Idem.

³ *Si, &c. urbes everse.*] Ut *Troja*. Idem.

⁴ *Tibicines.*] *Tibicines* certo die solebant epulari in Jovis templo. id cum essent vetiti facere, *Tybur* secesserunt, ex senatusconsulto tamen sunt revocati, quod sacra fieri non possent absque musica. Idem.

⁵ *Principes civitatis.*] Valer. lib. 2. tit. de instit. antiq.

⁶ *Virtus.*] Fortitudo, quæ vulgo *audacia* dicitur, quum *audacia* fere in malo est, ut *virtus* in bono. Qua ratione *fortiter* dicimus, pro *audaciter*. Idem.

⁷ *Quantum illa mulier.*] *Pyrrhus rex* *pirotarum* Argos irruperat. in conflictu à quodam sauciatus, cum ulcisci vellent, mater illius quem *Pyrrhus* insequeretur, conspicata filii periculum, de tecto regulam in caput *Pyrrhi* devolvit, *Pyrrhum*que interfecit. Idem.

⁸ *Etenim mihi ipsi.*] *Servius Sulpitius Murænam* dicebat ad consulatum ambitu pervenisse: quia cum ipse patricius esset, à *Muræna* dignitate superari non potuisset. quod ut refutet Cicero, exemplum suum confert, qui anno prioris novus homo duobus patriciis in consulatu prælatus fuerit. Idem.

fino atque optimo viro peterem : superavi tamen dignitate Catilinam , gratia Galbam. Majus minoris , pro Milone , Negant intueri lucem esse fas ei qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant ? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi Romani comitiis liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur. Minus majoris, occidi, non Spurium Melium, qui annonam levanda, jacturaque rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi, &c. deinde, Sed cum (auderet enim dicere, cum patriam periculo liberasset) cujus nefarium adulterium in pulvinaribus. & totus in Clodium locus. Dissimile plures causas habet, fit enim genere, modo, tempore, loco, cæterisque, per quæ fere omnia Cicero præjudicia quæ de Cluentio videbantur facta, subvertit: ² Contrario vero exemplo censoriam notam, laudando censorum Africanum, qui eum quem ³ pejerasse conceptis verbis palam dixisset, testimonium etiam pollicitus si quis contradiceret, nullo accusante, ⁴ traducere equum passus est. quæ quia erant longiora, non suis verbis exposui. Breve autem apud ⁵ Virgilium contrarii exemplum est,

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles

Talis in hoste fuit Priamo. Quædam autem ex iis quæ gesta sunt, tota narrabimus: ut Cicero pro Milone, Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu Caji Marii, propinquus ejus imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat. Facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc ille summus vir scelere solutum, periculo libera-

¹ *Causas.*] Alii, casus.

² *Contrario vero.*] Valer. lib. 4. tit. de animi moderat.

³ *Pejerasse conceptis verbis.*] Antiqui in jurejurando certam verborum formulam observabant, idque *conceptis verbis jurare* dicebant. quod si quis tum falsum dixisset, *conceptis verbis pejerasse* ferebatur. Turneb.

⁴ *Traducere equum.*] Hoc factum dicitur à Valerio in Cajum Licinium sacerdotem, equitem Romanum. porro Romani equites Idibus Quintilibus recognoscebantur, equumque *traducebant*. id autem *traductio* appellatur & *transvectio*, vulgo *monstra*. Idem.

⁵ *Virgilium.*] Virgil. *Ancid.* 2.

liberavit. Quædam significare fatis erit, ut idem, ac pro eodem, Neque enim posset aut Hala ille Servilius, aut P. Nafica, aut L. Opimius, aut me consule senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. Hæc ita dicentur: prout nota erunt, vel utilitas causæ aut decor postulabit. ¹ Eadem ratio est eorum quæ ex poëticis fabulis ducuntur, nisi quod iis minus affirmationis adhibetur: cuius usus qualis esse deberet, idem optimus auctor ac magister eloquentiæ ostendit. Nam hujus quoque generis eadem in ² oratione reperietur exemplum: Itaque hoc, iudices, non sine causa etiam fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum cui patris ulciscendi causa matrem necavisset, ³ variatis hominum sententiis, non solum humana, sed etiam sapientissimæ deæ sententia liberatum. ⁴ Illæ quoque fabulæ, quæ etiam si originem non ab Æsopo acceperunt (nam videtur earum primus auctor Hesiodus) nomine tamen Æsopi maxime celebrantur, ducere animos solent, præcipue rusticorum, & imperitorum: qui & simplicius quæ ficta sunt audiunt, & capti voluptate, facile iis quibus delectantur, consentiunt. Si quidem & Menenius Agrippa plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse nota illa de membris humanis adversus ventrem discordantibus fabula. Et Horatius ne in poëmate quidem humilem generis hujus usum putavit, in illis versibus,

⁵ Olim quod vulpes agrote cauta leoni, &c.

⁶ Αἶνον Græci vocant, & αἰσωποποιήσιν, ut dixi, λόγους μυθικούς: nostrorum

¹ Eadem ratio est.] Exempla fabulosa imbecilla sunt, ideoque illis in oratione vix est utendum, nisi aliorum quoque exemplorum copia suppeditet. Turneb.

² Oratione.] Cic. pro Milone.

³ Variatis hominum sententiis.] Nam Orestes, ut Græci scholiastæ scribunt, causam dixit apud Areopagitas, illicque absolutus est. Turneb.

⁴ Illæ quoque fabulæ.] Fabulæ variis nominibus appellantur, pro inventorum diversitate. nam quædam dicuntur

Cypriæ, quædam Cilissæ, quædam Sibiricæ: cum tamen hoc fabularum genus maxime sit ab Æsopo celebratum, factum est ut Æsopiæ dicerentur fabulæ. Idem.

⁵ Olim.] Epist. lib. 1. epist. 1.

⁶ Αἶνον Græci vocant.] Αἶνον, ut ait Ammonius, explicatio quædam est sumpta ab animalibus brutis, aut plantis, ad commonitionem: παραγομίαια autem est ipsius αἶνος caput & compendium, ut, cantharus

nostrorum quidam non sane recepto in usum nomine ¹ apologationem. Cui confine est *παροιμία* genus illud, quod est velut fabula brevior, & per allegoriam accipitur. ² Non nostrum, inquit, onus: bos clitellas? ³ Proximas exempli vires habet *similitudo*, præcipueque illa quæ ducitur citra ullam translationum misturam ex rebus, pene paribus. ⁴ Ut qui accipere in Campo consueverunt, iis candidatis quorum nummos suppressos esse putant, inimicissimi solent esse: sic ejusmodi iudices infesti tum reo venerant. ⁵ Nam *ὁμοειδία*, quam Cicero collationem vocat, longius res quæ comparentur, repetere solet. Nec hominum modo inter se opera similia spectantur, ut Cicero pro Muræna facit, ⁶ Quod si è portu solventibus, ii qui jam in portum ex alto invehuntur, prædicere summo studio solent & tempestatum rationem, & prædonum, & locorum: quod natura fert, ut iis saveamus qui eadem pericula quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo me tandem animo esse oportet prope jam ex magna jactatione terram videntem, in hunc, cui video maximas reip. tempestates esse subeundas? Sed & à mutis atque etiam inanibus interim hujusmodi dicitur. Et quoniam similitum alia facies tali ratione, admonendum est, rarius esse in oratione illud genus ⁷ quod *εἰκὼν* Græci vocant (quo

εἰκὼν exprimitur aquilam. hæc enim parcemia in se continet etiam apologum. hoc tamen non fit in omnibus proverbiiis. Idem.

¹ Apologationem.] Plaut. Stich. Apologum vide.

² Non nostrum, inquit.] Ductum est hoc proverbium ex Epistolis Cic. ad Attic. quo significamus injunctam alicui provinciam non idoneam, aut impositum onus non commodum. nam *bovi non imponuntur clitellæ*, sed mulis, equis, cæterisque dorso animalibus. Turn.

³ Proximas exempli vires.] Vide Rodolph. lib. I. cap. 16. Idem.

⁴ Ut qui accipere.] In magistratum comitiis *divisores* quidam ac *sequestres pecunias* distribuiebant in tribus & centurias, quo suffragia emerent candidatis. Idem.

⁵ Nam *ὁμοειδία*] *Similitudo* à collatione discrepat: nam è propinquo ducitur & rebus pene paribus, *collatio* vero longius repetitur, nec solum res hominum comparat, verum etiam brutorum & rerum inanimatarum. Idem.

⁶ Quod si è portu.] Hujusmodi similitudinis comparisonem solent appellare à *proportione* plerique dialectici: de qua posterius. Idem.

⁷ Quod *εἰκὼν* Græci vocant.] *Imago* formæ est, cum *forma* expressa representatio & similitudo. Arist. *imaginem* differre putat à *metaphora*, sola quasi enunciatione. nam si Achillem voces leonem, *metaphora* est: si illum ut leonem in hostes irruisse dicas, est *εἰκὼν*, id est, *imago*. Idem.

I Quis

exprimitur rerum aut personarum imago: ut Cassius: ¹ *Quis istam faciem ² planipedis senis torquens?*) quam id quo probabilius fit quod intendimus: ut si animum dicas excolendum, similitudine utaris terræ, quæ neglecta sentes atque dumos, culta fructus creat: aut si ad curam reip. horteris, ostendas ³ apes etiam, formicasque non modo muta, sed etiam parva animalia, in commune tamen laborare. Ex hoc genere dictum illud est Ciceronis, *Ut corpora nostra sine mente, ita civitas sine lege, suis partibus ut nervis ac sanguine & membris uti non potest.* Sed ut hac corporis humani pro Cluentio, ita pro Cornelio, *equorum*: pro Archia, *saxorum* quoque usus est similitudine. Illa (ut dixi) propiora, *ut remiges sine gubernatore, sic milites sine imperatore nihil valere.* ⁴ Solent tamen fallere similitudinum species: ideoque adhibendum est his iudicium. Neque enim *ut navis utilior nova quam vetus, sic amicitia: vel ut laudanda quæ pecuniam suam pluribus largitur, ita quæ formam.* Verba sunt in his similia, ⁵ *vetustatis, & largitionis*: vis quidem longe diversa, *pecunia, & pudicitia.* Itaque in hoc genere maxime quæritur, an simile sit quod infertur. ⁶ Etiam in illis interrogationibus Socraticis, quarum paulo ante feci mentionem, cavendum ne incaute respondeas: ut apud Æschinem Socraticum male respondit ⁷ Aspasia Xenophontis uxor: quod Cicero his verbis

¹ *Quis istam faciem planipedis senis.*] Gebhard. Grepund. lib. 2. cap. 15. p. 95. ex Ms. Cod. *Lanipedis* legit.

² *Planipedis senis.*] *Planipedes* dicitur comœdia admodum humilis, cujus actio ab histrionibus citra soccum plano pede peragitur. Eodem quoque nomine appellatur *mimus*, qui eam comœdiam agit. Turneb.

³ *Apes etiam formicasque.*] Arist. primo cap. lib. primi de historia animalium, ait apes monarchiam habere, formicas de-mocratiam. Idem.

⁴ *Solent tamen*] Ideo apud rusticos sæpius quam doctos usurpari solet. Idem

⁵ *Vetustatis & largitionis.*] *Largitio-*

nem referre debemus ad pecuniam, *vetustatem* ad amicitiam & navim. Alii legunt *venustatem*, ut de eodem dictum accipiamus, quemadmodum in redditione dixit Fabius. Idem.

⁶ *Etiam in illis interrog.*] *Inductio Socratica* quæ per interrogationem fit, maxime solet respondentem illaqueare. cum enim res multas proponat, nec satis intelligat qui respondet quæ sit secutura conclusio, facile decipitur. hoc genere fallebat *sophistas* Socrates.

⁷ *Aspasia.*] Legendum videtur *Aspasia*, ut ex Cic. lib. 1. de *Inventione* apparet. nec enim *Aspasia* vocatur Xenophontis uxor: & cum Xenophontis uxore di-

verbis transfert, Dic mihi, quæso, Xenophontis uxor si vicina tua melius habeat aurum, quam tu habes, utrum illius, an tuum malis? Illius, inquit. Quid si vestem & cæterum ornatum muliebrem pretii majoris habeat, quam tu habes, tuum, an illius malis? Illius vero respondit. Age, inquit, si virum illa meliorem habeat, quam tu habes, virumne tuum, an illius malis? Hic mulier erubuit, merito. male enim responderat, se malle alienum aurum, quam suum: nam est id improbum. At si respondisset, malle se aurum suum tale esse, quale illud esset, potuisset pudice respondere, malle se virum suum talem esse, qualis melior esset. Scio quosdam inani diligentia per minutissimas ista partes secuisse, & esse aliquid minus simile, ut simia homini, & ut marmora¹ deformata prima manu: aliquid plus, ut illud, Non ovum tam simile ovo. Et dissimilibus inesse simile, ² ut est formica & elephantogenus, quia sunt animalia. Et similibus dissimile:

— Ut canibus catulos, & matribus hædos:

differunt enim ætate. Contrariorum quoque aliter accipi opposita ut noctem luci, aliter noxia, ut frigidam febre: aliter repugnantia, ut verum falso: ³ aliter disparata, ut dura non duris. Sed quid hæc ad præfens propositum magnopere pertineant, non reperio. Illud est annotandum, magis argumenta duci ex jure simili: ut Cicero in Topicis, Ei cui domus ⁴ ususfructus relictus sit, non restitutum hæredem si corrue-

rit,

re disputat Aspasia apud Æschinem. Idem. Aspasia Xenophontis uxor.] Fuit Sophistria quæ Rhetoricem docuit & Periclem amavit. Vide Vossium lib. 3. Instit. Orat. v. l. p. 377.

¹ Deformata prima manu.] Primam manum appellant primam sculpturam quæ opus exhibet adhuc impositum & rude. at summam manum vocant, cum opus ad unguem exolitur. Turneb.

² Ut est formica & elephantogenus.] Nam genus nihil aliud quam collectio similitudinis, quæ in speciebus reperitur. quanquam igitur species inter se dif-

crepant genere, tamen consentiunt & similes sunt. Idem.

³ Aliter disparata.] Disparata vocat Cic. quæ negationis oppositione efferruntur: dialectici vero ea dicunt disparata, quæ cum nec relativa sint, nec privantia, nec contraria, nec contradicentia, tamen inter se discrepant: ut lapis & homo. Idem.

⁴ Ususfructus.] Ususfructus est potestas alienis rebus utendi fruendi, salvo rerum dominio. Constituitur autem in corporibus, quibus pereuntes deperit etiam jus illud. Idem.

I Nihil

rit, quia non restituat servum si is decesserit. Ex contrario, ¹ nihil obstat quo minus justum matrimonium sit mente coeuntium, etiam si tabulae signatae non fuerint. Nihil enim proderit signasse tabulas, si mentem matrimonii non fuisse constabit. Ex dissimili, quale est Ciceronis pro Cecinna: Ut si quis me exire domo coegisset armis, haberem actionem: si quis intrare prohibuisset, non haberem. Dissimilia sic deprehenduntur, Non si qui argentum omne legavit, videri potest signatam quoque pecuniam reliquisse: ideo etiam quod est in nominibus, dari voluisse creditur. ² *Ἀναλογίαν* quidam à simili separaverunt, nos eam subjectam huic generi putamus. Nam ut unum ad decem, sic decem ad centum, simile certe est: & ut hostis, sic malus civis, quanquam hæc ulterius quoque procedere solent. Si turpis dominae consuetudo cum servo, turpis domini cum ancilla, Si mutis animalibus finis voluptas, idem homini. Cui rei facillime occurrit ex dissimilibus argumentatio. Non idem est dominum cum ancilla coisse, quod dominam cum servo. Nec si mutis finis voluptas, rationalibus quoque. Immo ex contrario, quia mutis, ideo non rationalibus. ³ Adhibetur extrinsecus in causam & auctoritas. Hæc secuti Græcos, à quibus *κρίσις* dicuntur, iudicia aut iudicationes vocant, non de quibus ex causa dicta sententia est: (nam ea quidem in exemplorum locum cedunt) sed si quid ita visum gentibus, populis, sapientibus viris, claris civibus, illustribus poetis, referri potest. Ne hæc quidem vulgo dicta, & recepta persuasionem populari, sine usu fuerint testimonia. Sunt enim quodammodo vel potentiora etiam, quod non causis accommodata, sed liberis odio & gratia mentibus: ideo tantum dicta factaque, quia

¹ Nihil obstat quo minus.] Ulpianus scribit consensu matrimonium fieri. Papinianus quoque ait tabulas consignatas non matrimonium protinus contrahere. Idem.

² *Ἀναλογίαν*.] Boëtius ac plerique dialectici proportionem à similitudine separant, nam in similitudine est qualitatis collatio, in proportionem habitudinum &

affectionum comparatio. Idem. *Ἀναλογίαν* quidam à simili, &c.] Vide Vossium Instit. Orator. lib. iv. tit. p. 86.

³ Adhibetur extrinsecus.] Cic. quoque in Topicis auctoritatem ait extrinsecus assumi, eamque refert inter locos inartificiales, & subijcit testimonio. Appellatur hic locus à pronuntiatione à Rodolpho. Turneb.

quia aut honestissima, aut verissima videbantur. An vero me de incommodis vitæ differentem non adjuvabit earum persuasio nationum, ¹ *quæ fletibus natos, lætitiâ defunctos prosequuntur?* Aut si misericordiam commendabo judici, nihil proderit quod prudentissima civitas Atheniensium, non eam pro affectu, sed pro numine accepit? Nam illa septem præcepta sapientum, nonne quasdam vitæ leges existimamus? Si causam veneficii dicat adultera, non Marci Catonis iudicio damnata videatur, ² *qui nullam adulteram non eandem esse veneficam dixit?* Jam sententiis quidem poetarum non orationes modo sunt refertæ, sed libri etiam philosophorum: qui quamquam inferiora omnia præceptis suis ac literis credunt, repetere tamen auctoritatem à plurimis versibus non fastidierunt. Neque est ignobile exemplum, *Megæcos ab Atheniensibus, cum de Salamine contenderent*, ⁴ *victos Homeri versu*, qui tamen ipse non in omni editione reperitur, significans *Ajacem naves suas Atheniensibus junxisse*. Ea quoque quæ vulgo recepta sunt, hoc ipso quod incertum auctorem habent, velut omnium fiunt: quale est, ⁵ *Ubi amici, ibi opes*: & ⁶ *Conscientia mille testes*. & apud ⁷ Ciceronem. *Pares autem*

ut

¹ *Quæ fletibus natos, &c.*] Herodotus hoc refert de *Thrausis* populis Thraciæ finitimis, id alii etiam de Thracibus referunt, ut scribitur in epigrammate græco Archiæ. *Idem.*

² *Qui nullam adulteram, &c.*] Hoc etiam exemplum fusus explicatur à Cornificio lib. 4. ad Herennium cum de ratiocinatione loquitur. *Idem.*

³ *Jam sententiis quidem.*] Cic. pro Cælio testimonio utitur Terentii & Cæcili comici. Plato quoque in lib. de Rep. & Arist. in Moralibus persæpe utuntur testimonio Hesiodi & Homeri. *Idem.*

⁴ *Victos Homeri versu.*] Plutarchus in Solone ait Solonem illum versum infernisse, & causam obtinuisse. Versus Homeri sunt hi,

*Αίας δ' ἐν Σαλαμῶνι ἄγαν δουρατὶ
δὲγα νῆας,*

*Στῆσε δ' ἄγων, ἵνα Ἀθηναίων ἵσαν
Φάλαγγες*

*Bis senis Salamine Ajax cum navibus ibat,
Cecropidum quo castra loco pesuere phalanges.*

Idem exemplum affertur ab Aristot. r. rhetor. quo victos Megæcos ab Atheniensibus dicit. *Idem.*

⁵ *Ubi amici, ibi opes.*] Proverbium significat potiores esse amicos quacunque pecunia ad vitæ præsidia. potest etiam accipi in diversum sensum, ut significemus *vulgo estimari amicitias utilitate.* *Idem.* *Ubi amici, &c.*] Plaut. in Trucul.

⁶ *Conscientia mille testes.*] Proverbium significat conscientiam nunquam mentiri, sed ejus compunctione pravos semper agitari. Turneb.

⁷ *Ciceronem.*] De senectute.

I Quæ

(ut est in vetere proverbio) *cum paribus facillime congregantur*. Neque enim durassent hac in æternum, nisi vera omnibus viderentur. Ponitur à quibusdam, & quidem in parte prima, deorum auctoritas, quæ est ex responsis: ut *Socratem esse sapientissimum*. Id rarum est: tamen utitur eo Cicero in libro de aruspicum responsis: & in concione contra Catilinam, cum *signum Jovis columnæ impositum populo ostendit*: & pro Ligario, *cum causam Caji Caesaris meliorem, quia hoc dii judicaverint, consistetur*. ¹ Quæ cum propria causæ sunt, *divina testimonia* vocantur: cum aliunde arcessuntur, *argumenta*. ² Nonnunquam contingit judicis quoque, aut adversarii, aut ejus qui ex diverso agit, dictum aliquod aut factum assumere ad eorum quæ intendimus, fidem. Propter quod fuerunt qui exempla & has auctoritates, probationum inartificialium esse arbitrarentur, quod ea non inveniunt orator, sed acciperet. Plurimum autem refert. Nam *testis*, & *questio*, & his similia, & de ipsa re quæ in judicio est, ³ pronuntiant: extra petita, nisi ad aliquam præsentis disceptationis utilitatem ingenio applicantur, nihil per se valent.

¹ *Quæ cum propria.*] Deorum auctoritas interim est *artificialis*, interim *inartificialis*, *artificialis*, cum eam causa ultro non suppeditat. sed extrinsecus assumitur oratoris industria: *inartificialis* vero, cum illam ultro causa suggerit citra oratoris industriam. *Idem*.

² *Nonnunquam contingit.*] Sic *Aflius* cum probare vellet à Cluentio iudices esse corruptos, testimonio Cic. utebatur, qui secunda Verrina dixerat, etiam ab accusatore Cluentio iudices esse corruptos in judicio Juniano. *Idem*.

³ *Pronuntiant.*] Alii, *renunciant*.

CAP. XII.

De usu argumentorum.

HÆc fere de probatione vel ab aliis tradita, vel usu per-¹²cepta in hoc tempus sciebam. Nec mihi fiducia est, ut ea sola esse contendam: quinimmo hortor ad quærendum,

Explicatis argumentis sequitur eorum ¹ *usus*. tradit autem Fabius communes *torum usum* spectant: addit quædam de eorum collatione & dispositione. *Turbis*.

Cc

I Quæ-